

تعليق در حکمرانی آب

روزنامه سراسری اقتصادی ، اجتماعی

چهارشنبه ۰۷آبان ۱۴۰۴

۰۷ جمادی الاول ۱۴۴۷| ۲۹ اکتبر ۲۰۲۵

شماره ۷۹۰

۸۰۰۰ تومان

صعود پس از ۱۱ نزول

عامل غیر بازاری تثبیت قیمت نفت

جذب سحر خیزان بهترین اقدام باشگاه بود

شارژ «رشد» از مسیر FATF

وزیر اقتصاد در مصاحبه‌ای به گزارش عملکرد این‌وزار تخانه در دوران جنگ دوازدهم‌ر پر داخت....

صفحه ۲

صدای کیشوندان شنیده‌شد

محمد کبیری در نشست بافاطمه مهاجرانی سخنگوی دولت چهاردهم وفعالان اقتصادی و سرمایه‌گذاران جزیره کیش....

صفحه ۴

تهدیدات آرایش جدید در قفقاز

در صورت مسدود شدن مسیر زمینی ایران به اروپا، در آمد ایران از ترانزیت و صادرات کالا به اروپا کاهش خواهد یافت....

صفحه ۶

تعليق در حکمرانی آب

کریم حسن پور – وضعیت «منابع آب» در خیلی از شهر های کشور به‌ویژه مجموعه‌شهری تهران فا از «بحران حاد» یا «ورشکستگی شدید آبی» رسیده‌است.

کارشناسان حوزه حکمرانی آب و شهر در دو نشست تخصصی جداگانه، ریشه «تشدید ناترازی آب» را ناهماهنگی بین‌دستگاهی از جمله تصمیمات جزیره‌ای سسه وزارتخانه در حوزه مسکن، آب و کشاورزی اعلام کردند. در تهران تراکم‌فروشی‌های چندین‌ساله باعث تاراج حجم استاتیک آبخوان‌ها شده است.

فاطمه صالحی: «برگ‌ترین خطای ساختاری ایران حذف کامل منطق بازار از نظام تخصیص آب بوده است.» این جمله، شاید کوتاه‌ترین پاسخ به تمام چالش‌های حوزه آب باشد. در سال‌هایی که خشکی رودخانه‌ها و افت بی‌سابقه سطح آب‌های زیرزمینی به نشانه‌ای از بحران زیست‌محیطی بدل شده است، حکمرانی آب به یکی از اصلی‌ترینغدغه‌های ملی تبدیل شده است. نشست تخصصی «چالش‌های فراوری حکمرانی منابع آب در ایران» با حضور چهار کارشناس حوزه آب و برنامه‌ریزی به همین منظور برگزار شد. کارشناسان در این نشست، با رویکردی متفاوت اما هم‌راستا، از فروپاشی سازوکار تخصیص آب، ضعف سیاست‌گذاری و ناهماهنگی میان دستگاه‌ها سخن گفتند و مجموعه‌ای از راهکارهای اصلاحی را پیشنهاد کردند که در بازنگری در آلودگی توسعه تا تقویت بازار آب و انتقال جمعیت به سواحل را در برمی‌گیرد.

فرزام پوراصغر، رئیس اسبق گروه توسعه پایدار سازمان برنامه و بودجه، سخنان خود را با مرور وضعیت جهانی منابع آب آغاز کرد و گفت: تقریباً هیچ کشور کمی‌ای مصون نمانده است و روند مصرف در سراسر جهان ناپایدار است و ایران نیز در این جریان گرفتار شده است. او بیان کرد: از ۴۶ هزارمیلیارد مترمکعب آب شیرین موجود در جهان، تنها حدود ۱۲ هزارمیلیارد مترمکعب پتانسیل آبی جهان است که در حال حاضر از حدود ۶ هزارمیلیارد مترمکعب استفاده می‌شود و سهم ایران از این منابع کمتر از ۱۳۰میلیارد مترمکعب برآورد می‌شود؛ که در حال حاضر به ۱۰۳میلیارد مترمکعب کاهش پیدا کرده است. رقمی که به‌خوبی نشان می‌دهد کشور در مرز بحران قرار دارد. این کارشناس حوزه آب، با استناد به داده‌های رسمی گفت: میانگین منابع تجدیدپذیر ایران از ۱۳۰میلیارد مترمکعب در دهه‌های گذشته به ۱۰۳میلیارد مترمکعب رسیده و پیش‌بینی می‌شود امسال به حدود ۶۶میلیارد مترمکعب کاهش یابد.

به گفته‌او، این سقوط یورنی گذار از وضعیت نسبتاً مطلوب، به مرحله‌ای کنه می‌توان آن را «بحران حاد» نامید. پوراصغر افزود، به ازای هر یک درجه افزایش دما، حدود ۲۷میلیارد مترمکعب از منابع آبی کشور کاسته می‌شود و کاهش بارندگی نیز شرایط را وخیم‌تر کرده است. او بخش عمده‌ای از بحران را به برداشتی بی‌رویه از آب‌های زیرزمینی نسبت داد و گفت: حدود ۱۶۰میلیارد مترمکعب از این منابع تخلیه شده است؛ رقمی معادل پنج برابر حجم دریاچه ارومیه. به بیان او، کشور در ۶۹۹ دشت خود بیش از ۴۲۲ دشت وضعیت بحرانی دارد که به معنای برداشت از ذخایر نسل‌های آینده است، از سوی دیگر، دهه‌هاست تصور می‌کنیم با سدسازی و شبکه‌کشی می‌توان بحران را حل کرد، درحالی‌که مساله اصلی مدیریت تقاضاست. پوراصغر همچنین، به قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ اشاره کرده و بیان کرد: با واگذاری انحصاری مدیریت آب به دولت، نظام عرفی و بومی حکمرانی منابع از میان رفت. به گفته او، این تمرکزگرایی و حذف سازوکارهای محلی سبب شد مردم از چرخه تصمیم‌گیری کنار گذاشته شوند. این کارشناس در ادامه از

ناهماهنگی بین وزارت نیرو و وزارت جهاد کشاورزی سخن گفت و افزود: این دودانگگی مانع بزرگ اصلاح است. درحالی‌که یکی متولی طرح‌های آبخیزداری در بالادست است، دیگری شبکه‌های آبیاری را در پایین‌دست اداره می‌کند و این دو حوزه عملاً با یکدیگر ارتباط موثر ندارند.

او سپس به چرخه معیوب فقر و تخریب محیط‌زیست اشاره کرد و گفت: در جوامعی که در قاعده هرم اجتماعی تحت فشار هستند، تصمیم‌گیری بلندمدت ممکن نیست. فقر باعث می‌شود مردم به منابع پایه متکی‌تر شوند، این منابع فرسوده می‌شوند، مهاجرت افزایش می‌یابد و نهایتاً حاشیه‌نشینی در شهرها گسترش پیدا می‌کند. او هشدار داد که بدون حل مساله فقر روستایی، هیچ سیاست پایداری در حوزه آب دوام نخواهد آورد. پوراصغر در پایان چند پیشنهاد اجرایی از تغذیه مصنوعی سفره‌های زیرزمینی و بازگشایی مسیرهای طبیعی آب گرفته تا تمرکززدایی در ساختار مدیریتی، کاهش ضایعات ۳۰ تا ۳۵ درصدی محصولات کشاورزی، بازنگری در قوانین و گسترش آموزش عمومی ارائه کرد. به باور او، کشور نیازمند بازتعریف الگوی توسعه است، زیرا با الگوی فعلی نمی‌توان مسیر پایداری را ادامه داد.

ضرورت بازطراحی نظام مدیریت و انتقال جمعیت محسن موسوی خونساری، پژوهشگر حکمرانی آب، سخنان خود را با تشبیهی ساده آغاز کرد و گفت: همان‌گونه که خون در بدن باید میان قلب و سایر اعضا به‌درستی توزیع شود، منابع آب نیز نیازمند مدیریتی هماهنگ و منصفانه‌اند. مدیریت یکپارچه منابع آب باید به‌صورت واقعی پیاده شود و روسای حوضه‌های آبریز باید اختیارات کافی داشته باشند تا هیچ رانتی یا فشار سیاسی بر تصمیم‌های آنان اثر نگذارد.

او به سند امنیت غذایی کشور مصوب ۱۴۰۱ اشاره کرد و آن را از جامع‌ترین اسناد ملی دانست. به گفته او، این سند شامل ۲۲ بند است که هر بند به دستگاهی تخصصی مربوط می‌شود؛ از توسعه گلخانه‌ها تا نوسازی تجهیزات برداشت محصول. موسوی خونساری بیان کرد: اگر تنها ده درصد از کشت‌های فصلی بهینه شوند یا ضایعات کشاورزی کاهش یابد، می‌توان تفاوتی محسوس در تعادل منابع و مصارف آب ایجاد کرد. حتی به‌روزرسانی کمپاین‌ها به تنهایی قادر است تا ده درصد تولید گندم را افزایش دهد و نیاز به منابع آبی جدید را کاهش دهد. او سپس بر لزوم تقسیم دقیق منابع آب در سطح هر حوضه آبریز تأکید کرد و گفت: باید سهم محیط‌زیست و تالاب‌ها ابتدا جدا شود و پس از آن باقی‌مانده منابع به‌صورت عادلانه میان کشاورزی و سایر بخش‌ها توزیع گردد. با این حال چنین نظامی هنوز در ایران استقرار نیافته و اختلاف میان بالادست و پایین‌دست همچنان ادامه دارد.

موسوی خونساری بخش دیگری از سخنان خود را به توزیع نابرابر جمعیت اختصاص داد و گفت: تمرکز شدید جمعیت در شهرهایی مانند تهران، اصفهان و مشهد، فشار مضاعفی بر منابع آبی این مناطق وارد کرده است. سیاست انتقال جمعیت و سرمایه‌گذاری به سواحل جنوبی و منطقه مکران باید به‌صورت جدی دنبال شود، اما این انتقال بدون ایجاد زیرساخت و مشوق اقتصادی امکان‌پذیر نیست. در صورت فراهم شدن بسترهای لازم، سرمایه‌گذاران و خانوارها به‌صورت طبیعی به سمت مناطقی می‌روند که مزیت‌های جدیدی پیدا کرده‌اند. او

افزود: در غیاب سیاست‌های فعال آمایشی، جمعیت همچنان به سمت کلان‌شهرهای پرمصرف مهاجرت خواهد کرد و بحران آب در آن مناطق تشدید می‌شود. به باور او، حکمرانی آب بدون حکمرانی سرزمین ممکن نیست و تا زمانی که نظام برنامه‌ریزی فضایی کشور اصلاح نشود، هیچ برنامه‌ای در حوزه آب به نتیجه نخواهد رسید.

گسست نهادی در ادامه محمدعلی حامدی، فعال حوزه آب، سخنان خود را با سه گزاره اساسی درباره حکمرانی آب آغاز کرد. نخست آنکه منابع آب کشور محدود است و این محدودیت باید مبنای سیاست‌گذاری قرار گیرد. او در این باره گفت: در سال جاری حجم آب تجدیدپذیر ایران حدود ۶۰میلیارد مترمکعب بوده است و پس از تخصیص بخشی به شهرها و صنعت، سهم کشاورزی تنها حدود ۴۰میلیارد مترمکعب باقی می‌ماند؛ رقمی که تناسبی با سطح زیر کشت فعلی ندارد. دومین گزاره از دید او، به تمرکز نامتوازن جمعیت در فلات مرکزی مربوط می‌شود. به گفته حامدی، حدود ۷۰ تا ۸۰ درصد جمعیت کشور در پهنه‌ای زندگی می‌کنند که از نظر منابع آبی فقیر است. این تمرکز ریشه‌ای تاریخی دارد و از نگرانی‌های ژئوپلیتیک ایران در قرون گذشته ناشی شده است؛ نگرانی‌هایی که از مرزهای نامن با عثمانی و روس تا حضور استعمار انگلیس امتداد داشته‌اند. او تأکید کرد اگر ایران بخواهد جمعیت را به مناطق پرآب منتقل کند، ناگزیر باید امنیت پایدار در پیرامون مرزهای خود ایجاد کند.

سومین گزاره به جامعه مصرف‌کننده بازمی‌گردد. حامدی گفت: در ایران حدود هشت‌میلیون بهره‌بردار کشاورزی وجود دارد که حیانشان به آب وابسته است، اما هیچ نهاد موثری برای گفت‌وگو و تعامل با آنان وجود ندارد. دولت تنها زمانی با این گروه مواجه می‌شود که بحران اجتماعی بروز می‌کند.

به باور او، حذف تعاونی‌های تولیدی پس از انقلاب یکی از اشتباهات ساختاری بوده است، زیرا این نهاده‌ای توانستند پل ارتباطی میان دولت و جامعه بهره‌بردار باشند. حامدی در ادامه بیان کرد: ایران سرزمین کشاورزی نیست و نباید خود را با تمدن‌های آبی چون بین‌النهرین مقایسه کند؛و ایران را سرزمین ترانزیت، گردشگری و صنعت دانست و گفت: پافشاری بر خودکفایی ۹۰ درصدی در محصولات غذایی با ظرفیت آبی کشور سازگار نیست. امنیت غذایی مفهومی مهم است، اما تحقق آن باید بر پایه واقعیت منابع شکل گیرد، نه شعارهای خودکفایی. زیرا این امر آسیب‌زا است.به باور او، حکمرانی آب نه‌تنها مساله فنی یا مدیریتی بلکه مساله‌ای اجتماعی است که باید با بازآفرینی نهادهای میانجی و بازتعریف نقش دولت در تعامل با جامعه حل شود.

بازگشت بازار و بازتعریف نقش دولت

حسین کرمی، معاون امور آمایش سازمان برنامه و بودجه، سخنانش را با بررسی نقش اقتصاد و بازار در مدیریت منابع آغاز کرد و گفت: بزرگ‌ترین خطای ساختاری ایران حذف کامل منطق بازار از نظام تخصیص آب بوده است. وقتی کالایی به این ارزشمندی را قیمت صفر عرضه می‌شود، هیچ مدیریتی بر آن موثر نخواهد بود. به گفته او، ابزارهای پلیسی و محدودکننده توان کنترل مصرف را ندارند و تنها از طریق سازوکارهای اقتصادی، به‌ویژه قیمت‌گذاری واقعی، می‌توان رفتار مصرف‌کنندگان را اصلاح کرد.

او مثال زد که در مناطق حاشیه‌ای تهران و کرج، چاه‌های کشاورزی اکنون به ویلاবাغ‌ها منتقل شده و به جای تولید محصول، آب صرف پرکردن استخرها و فضای سبز می‌شود. این نوع مصرف را نمی‌توان با برخورد سلبی مهار کرد. به باور موسوی، راه‌حل در پذیرش این واقعیت است که آب کالایی اقتصادی است و باید هزینه آن متناسب با ارزشش تعیین شود. او سپس به مساله استفاده از آب دریا اشاره کرده و گفت: انتقال آب شیرین‌شده به فلات مرکزی به معنای ارسال یک سیگنال غلط به نظام تخصیص است. این اقدام در ابتدا برای صنعت توجیه‌پذیر جلوه می‌کند، اما در ادامه با ایجاد تقاضای کاذب برای آب شرب، ساختار توزیع را بر هم می‌زند. او افزود: وقتی آبی با کیفیت مناسب از کنار جامعه‌ای عبور می‌کند، نمی‌توان انتظار داشت مردم در برابر آن مقاومت کنند.در ادامه کرمی به تغییرات سطح آب دریای خزر نیز پرداخت و گفت: طی سه سال اخیر، هر سال حدود ۲۳ سانتی‌متر افت تراز گزارش شده است؛ پدیده‌ای که می‌تواند در ۲۰ سال آینده بخش بزرگی از سواحل شمالی را دگرگون کند.

پرش‌های مهمی پیش‌روی طرح بازار «کواهی سیرده خودرو» قرار دارد. نخست اینکه آیا این اقدام با هماهنگی و موافقت سیاست‌گذاران اصلی خودرو شامل وزارت صمت و شورای رقابت انجام شده است.

